

24/9

Oscar Wilde

kommunisterna och kommunistympatisörerna, främst vänstra flygeln inom Committee of industrial organization (CIO).

Churchill står, om man så vill, på andra sidan om Byrnes. I Fulton i mars talade han om en anglosachsisk allians; i Zürich i september talar han om Europas Förenta stater. I båda fallen är det uppenbarligen hans mening att stimulera debatten i en viss riktning. Detta lyckades i Fultontalet; om det lyckas även i Zürich återstår att se. Att Churchill främst tänker på medel att hindra den ryska expansionen dölgjes icke för någon av hans inbjudan till Ryssland att vara med. Som praktisk politiker siktar han sannolikt på ett västblock, bestående av England, USA och Frankrike samt ett antal mindre stater; ett sådant block skulle, torde han hoppas, automatiskt avvärja ryska utvidgningsplaner och därmed möjligen skapa en fastare bas för samarbete med Ryssland. Då han särskilt anbefaller ett gott förhållande mellan Frankrike och ett demokratiskt Tyskland framstår detta som ett nödvändigt led i hans plan; Frankrike och Tyskland måste nå en modus vivendi, om icke Tyskland skall bli ett rov för den ryska expansionismen.

Både Churchills och Wallaces tal är från den anglosachsiska politikens och opinionens synpunkt avvikelser från en av det stora flertalet godtaggen medellinje. De representerar icke aktuell politik. Denna företrädades av Byrnes, som bakom sig har den stora majoriteten inom de båda ledande demokratierna.

EN HEL LITTERATUR har uppstått kring Oscar Wilde. Vänner, av vilka några posthuma, har lämnat sina bidrag: lord Alfred Douglas, som genom att väcka Wildes lidelse blev den omedelbara anledningen till hans fall, Robert Sherard, som skrivit om deras olyckliga vänskap — en realitet endast under ett par

korta perioder —, Robert Ross, utan tvivel en verklig vän, Frank Harris, såsom alltid grov och ovederhäftig, men uppriktig och laddad med belysande anekdoter. Lysande ögonblicksbilder har givits av personer som endast några få gånger träffat Wilde, främst André Gide och Laurence Housman. Härtill kommer en

rad regelrätta biografier, senast av Hesketh Pearson (The life of Oscar Wilde). Pearsons bok hör genom sin rikedom på faktiska uppgifter, av vilka många är nya, till de bästa. Men någon systematisk litteraturhistorisk analys av hög klass har så vitt bekant ännu icke publicerats, ej heller en med vetenskaplig metod utarbetad biografisk undersökning. Uppmärksamheten har i regel koncentrerats till två ting, Wildes kvicka konversation och de rättgångar som slutade med att han dömdes till två års tukthus. Även tiden av rent förfall efter straffets avtjänande — 1897—1900 — har ingående skildrats, men man får här knappast mer än en banal bild av upplösning i alkoholismens tecken.

Den antydda begränsningen är väl förställeg. Omkring 1890 var Wilde tämligen okänd, och framför allt togs han inte på allvar; han framstod främst som en speciellt fräck och reklamhungrig representant för "den estetiska rörelsen". I början av 90-talet slog han igenom, han skrev fyra briljanta komedier och spelades på Londons främsta teatrar; med en inkomst av 150.000 kronor om året kunde han äntligen tillfredsställa sin lust till lyx och framför allt till utsvävningar. Då han på våren 1895 dömdes för homosexualitet och från salongerna och lyxkrogarna plötsligt förpassades till fängelset har det varit naturligt att stanna vid detta fall, att betona omkastningen och att framhäva den erotiska perversitet som ledde till katastrofen. Wilde själv hade genom Dorian Grays porträtt givit sina levnadstecknare instruktioner; de satte in honom som hjälte i den roman han skrivit några år före avslöjandet.

En av de frågor man ställer sig vid läsningen av böcker om Wilde är om inte detta schema lett till förvanskning av hans bild. Wilde framställs som en hjälte inom litteraturen och i salongerna, vilken plötsligt genom en ålderdomlig paragraf i den engelska strafflagen förvandlas till förbrytare. Denna bild är icke helt felaktig, men den ger efter allt att döma icke det väsentliga. En rad skildringar, som av vederbörande författare i regel ges generat och i förbigående, tyder på att Wildes liv under åren före processen var en nästan oavbruten debauche. I det brev till Douglas

872

från fängelset som i förkortad form blivit De Profundis beskriver Wilde — i stark irritation mot Douglas — de båda vännernas gemensamma liv; restaurantbesöken, som kostade några hundra kronor om dagen, omfattade lunch, middag och supé med champagne. Det var här icke fråga om ett mondänt liv à la Dorian Gray, utan om systematiska utsvävningar. I levnadsordningen ingick täta besök på bordeller för homosexuella; de återfinnes romantiserade i Dorian Gray, men den brutala verkligheten framträder i Gides skildring i "Si le grain ne meurt". Sin familj försummade Oscar Wilde totalt — hustruns tråkighet tycks för övrigt ha varit häpnadsväckande —, långa tider bodde han i en svit på Savoy med motiveringen att han inte hittade hem på nätterna; sina skådespel skrev han under några korta och hektiska veckor, efter all sannolikhet under stark spritkonsumtion.

Medan Oscar Wildes biografier, under ivriga försäkringar att de inte är pryda och fördömande, jämförelsevis utförligt talar om kärleken till Douglas och processernas avslö-

janden, gör deras tolerans halt inför den allmänna atmosfär av korrupcion och debauché som omgav Wilde. Det tabu som lättats i fråga om erotik tenderar för övrigt över huvud att upprätthållas beträffande alkoholismen, sannolikt därför att denna är mer farlig ur begränsad social synpunkt — den gör personer odugliga till arbete.

På flera punkter lär emellertid Wildes förfall, icke minst när det gäller alkohol, bilda en nödvändig bakgrund för förståendet av hans insatser. Hans kvickhet kännetecknas av Renier på ett utmärkt sätt: "en självklar sanning kastas om, och likväl blir satsen i sin nya form inte blottad på sunt förnuft". Denna teknik, kombinerad med lösa, men roande associationer, är enligt vardaglig erfarenhet något för ruset utmärkande. Den användes främst av två engelska författare, Wilde, som mänskligt att döma under åratals icke var nykter efter kl. 1 på dagen, och Chesterton, vilken enligt sin senaste biograf, Maisie Ward, under sina måttligare perioder drack åtminstone tre eller fyra flaskor bourgogne varje dag. Det är en omiskännlig stämning av lätt berusning eller åtminstone av "dagen efter" i bådas fladdrande, orimliga och tjusande lustigheter. Och man har därjämte en ständig känsla av risken att kvickheten skall bli litet för våghalsig, litet för stollig; ett glas till, och paradoxen blir en sludrig dumhet.

Vid några tillfällen före katastrofen sade sig Wilde ha en förkänsla av olycka, och samtidigt talade han om att han måste löpa linan ut, "fullborda sitt öde"; efteråt fantiserade han om sin likhet med Kristus och trodde sig stundom ha utfört ett slags frivillig offergärning genom sin

fängelsetid. Även dylika föreställningar måste ses mot bakgrunden, icke av tillfälliga lagöverträdelser, utan av ett liv i utsvävningar. Man kan, om man så vill — och Wilde skyggade icke härfor — tala om en känsla av tragisk nödvändighet och tillika om en längtan efter renhet; objektivt sett förelåg utan tvivel den vaga ångest som följer med ohämmade njutningar, och ett häremot svarande behov av lugn, ordning, harmoni — vad Wilde med förakt kallade lycka i motsats till nöje. Möjligt är också, som Edmund Wilson påpekat, att Wildes syfilis var en väsentlig orsak både till hans begär att "fånga ögonblicket" och till förstoringen av de känslor som åtföljde hans jakt. I fråga om denna syfilis, liksom beträffande alkoholismen, har biograferna iakttagit en komisk diskretion.

I vad mån Wildes liv formades efter hans åskådning kan icke fastställas. Säkert är att hans åskådning passade hans liv. Den byggde på den speciella form av romantik som genom Burckhardt och Pater blev populär i slutet av 1800-talet, på renässansdyrkan. Wilde bar ständigt med sig Paters bok om renässansen, och få människor har så plikttroget sökt att följa mästarens lära. Det gällde att göra livet till en serie av starka upplevelser, av sensationer. Man måste brinna "med en eld, hård som en ädelsten", fånga varje "utsökt passion", leta efter allt som kunde "egga sinnena", "nyfiket pröva nya åsikter och söka nya intryck". Det gällde icke, som hos Rousseau och Byron, att odla känslorna, att älska, gråta och hänföras, utan att reta sinnena, att göra livet till ett äventyr genom att sätta nyheten, det överraskande, egendomliga, gåtfulla i system. Man kunde icke, såsom renässansmännen, erövra och mörda, men man kunde njuta av färg och doft, dricka och förföra. Bland föregångarna till denna sensationens romantik var Stendhal, bland efterföljarna — utom raden av författare kring sekelskiftet — futurismen och Mussolini. Wilde hade bland annat genom sin stora begåvning, sin charm och sina oerhörda kroppskrafter stora förutsättningar att följa Paters bud. Men även han synes ha tröttnat på sensationen som rutin, även om han aldrig övergav dess teori.

För de flesta lär Wilde, trots sin intelligens, sin sinnrikhet, sina underbara infall, inte framstå som en verkligt stor författare. Det är tveklöst om skulden härtill bör sökas i hans åskådning; de största författare kan frodas på de plattaste teorier. Kanske måste man falla tillbaka på det oklara men väsentliga påståendet att hans prestationer inte verkar "äkta", att man inte tror på någon personlig tackning hos författaren. Påpekandet att Wilde sade klartänkta och till och med djupa saker hjälper inte; den enes tal om alltings fåfänglighet blir banalt som en svordom, den andres gripande som en profetia. Wilde blir sällan gripande, inte ens då han anser sig skriva med hjärteblod, såsom i "The ballad of Reading goal". Och kanske beror detta på att han inte bara i teorin och i levernet, utan även i sin karaktär var lättstannig i ordets egentliga mening, hade ett lätt sin-

ne. Under sin fängelsetid och under de värsta tiderna efter frigivningen kunde en obetydlig sak, som väddade till hans intresse eller hans fåfånga, helt förändra hans stämning, han blev glad, skämtsam, förtjust över att bilda medelpunkten. Man tvivlar icke på att han kände vad han biktar, men man misstänker att han kände det under mycket kort tid och strängt taget stod utanför det hela. Verlaine, med liknande öden, kan på några rader ge en melankoli och en förtvivlan som Wilde aldrig uppnår. Den pamflettist som påstod att Wildes älsklingsblomma var den gröna nejlikan hade inte så orätt. Det är, trots allt, något av pappersblommor över hans färgrika rabatter.

Herbert Tingsten

81
45
78
65
269.0